

GLEDALIŠKI LIST

SLOVENSKO LJUDSKO GLEDALIŠČE
V CELJU

Sezona 1960/61 - Številka 2-3

Ozka špranja za sonce

Rok in Lea

Stefan Kališnik

Ozka špranja za sonce

Drama v štirih dejanjih

Metod Golob . . . . . Jože Pristov
Žena Heda . . . . . Marjanca Krošlova
Marija . . . . . Marija Goršičeva
Igor Žumer . . . . . Janez Eržen

REŽIJA . . . . . JOŽE TIRAN k. g.

Scena . . . . . Sveta Jovanović

KRSTNA PREDSTAVA V PETEK, 10. FEBRUARJA 1961

Inspicijent: Ivan Jeram — Šepetalka: Tilka Svetelškova — Tehnično vodstvo: Franjo Cesar — Šef razsvetljave: Bogo Les — Frizerska dela: Vera Srakarjeva — Mizarska dela: Jože Hočevar — Krojaška dela: Amalija Palirjeva in Jože Gobec — Rekviziterska dela: Ivan Jeram — Slikarska dela: Ivan Dečman — Garderoba: Pavla Pristovškova.

Primo Kralj

Ozka špranja za sonce

Prva v štiri delovne

Prva delovna	1
Druga delovna	15
Tretja delovna	31
Četrta delovna	47
Priloge	63
Index	79

IZDANA V Ljubljani, 1924, št. 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100

Priloge: 1. Priloga I. -- 2. Priloga II. -- 3. Priloga III. -- 4. Priloga IV. -- 5. Priloga V. -- 6. Priloga VI. -- 7. Priloga VII. -- 8. Priloga VIII. -- 9. Priloga IX. -- 10. Priloga X. -- 11. Priloga XI. -- 12. Priloga XII. -- 13. Priloga XIII. -- 14. Priloga XIV. -- 15. Priloga XV. -- 16. Priloga XVI. -- 17. Priloga XVII. -- 18. Priloga XVIII. -- 19. Priloga XIX. -- 20. Priloga XX. -- 21. Priloga XXI. -- 22. Priloga XXII. -- 23. Priloga XXIII. -- 24. Priloga XXIV. -- 25. Priloga XXV. -- 26. Priloga XXVI. -- 27. Priloga XXVII. -- 28. Priloga XXVIII. -- 29. Priloga XXIX. -- 30. Priloga XXX. -- 31. Priloga XXXI. -- 32. Priloga XXXII. -- 33. Priloga XXXIII. -- 34. Priloga XXXIV. -- 35. Priloga XXXV. -- 36. Priloga XXXVI. -- 37. Priloga XXXVII. -- 38. Priloga XXXVIII. -- 39. Priloga XXXIX. -- 40. Priloga XL. -- 41. Priloga XLI. -- 42. Priloga XLII. -- 43. Priloga XLIII. -- 44. Priloga XLIV. -- 45. Priloga XLV. -- 46. Priloga XLVI. -- 47. Priloga XLVII. -- 48. Priloga XLVIII. -- 49. Priloga XLIX. -- 50. Priloga L. -- 51. Priloga LI. -- 52. Priloga LII. -- 53. Priloga LIII. -- 54. Priloga LIV. -- 55. Priloga LV. -- 56. Priloga LVI. -- 57. Priloga LVII. -- 58. Priloga LVIII. -- 59. Priloga LIX. -- 60. Priloga LX. -- 61. Priloga LXI. -- 62. Priloga LXII. -- 63. Priloga LXIII. -- 64. Priloga LXIV. -- 65. Priloga LXV. -- 66. Priloga LXVI. -- 67. Priloga LXVII. -- 68. Priloga LXVIII. -- 69. Priloga LXIX. -- 70. Priloga LXX. -- 71. Priloga LXXI. -- 72. Priloga LXXII. -- 73. Priloga LXXIII. -- 74. Priloga LXXIV. -- 75. Priloga LXXV. -- 76. Priloga LXXVI. -- 77. Priloga LXXVII. -- 78. Priloga LXXVIII. -- 79. Priloga LXXIX. -- 80. Priloga LXXX. -- 81. Priloga LXXXI. -- 82. Priloga LXXXII. -- 83. Priloga LXXXIII. -- 84. Priloga LXXXIV. -- 85. Priloga LXXXV. -- 86. Priloga LXXXVI. -- 87. Priloga LXXXVII. -- 88. Priloga LXXXVIII. -- 89. Priloga LXXXIX. -- 90. Priloga LXXXX. -- 91. Priloga LXXXXI. -- 92. Priloga LXXXXII. -- 93. Priloga LXXXXIII. -- 94. Priloga LXXXXIV. -- 95. Priloga LXXXXV. -- 96. Priloga LXXXXVI. -- 97. Priloga LXXXXVII. -- 98. Priloga LXXXXVIII. -- 99. Priloga LXXXXIX. -- 100. Priloga LXXXXX.

Skrb celjskega gledališča za izvorno slovensko dramo

Ponovno naj govorim o temi, ki zaposluje iz leta v leto vse slovenske gledališke delavce, odkar lahko govorimo o slovenskem teatru: kako rešiti tako imenovano krizo slovenske izvirne dramatike? K temu vprašanju nimam pridejati ničesar, kar bi z moje strani ob najrazličnejših priložnostih ne bilo že povedano.

Slej ko prej vztrajam pri trditvi: dolžnost vodstev vseh slovenskih poklicnih gledališč je, da omogočijo piscem novih dramskih tekstov uprizoritev vsakega njihovega dela, ki ima današnjemu človeku nekaj povedati in ki je po umetniški plati kvalitetno.

V tem pogledu je celjsko gledališče od svoje ustanovitve naprej vse do danes izpolnjevalo svojo dolžnost in bo tudi v prihodnje storilo vse, da doprinese svoj delež za rešitev zloglasne »krize« slovenske izvirne dramatike.

Star pregovor sicer pravi, da se »lastna hvala pod mizo valja« — menim pa, da to, kar bo razvidno iz naslednjih stavkov, ni samohvala ali baharija, temveč konstatiranje dejstev, ki jih ne more nikdo zanikati.

Torej pričnimo:

Od svoje ustanovitve leta 1945. do letošnje sezone 1960-61 — torej v petnajstih letih — je celjsko gledališče uprizorilo nič manj kot 21 novih slovenskih dramskih del, ki do uprizoritve na celjskem odru niso bila igrana v nobenem drugem poklicnem gledališču. — Razen tega sta doživeli na našem odru krstno uprizoritev v slovenskem jeziku dve drami hrvatskih avtorjev (»Operacija Altmark« Aleksandra Marodića in »Glorija« Ranka Marinkovića), skupaj torej v 12 letih 23 krstnih uprizoritev.

Ta dela so se vrstila takole:

1. V sezoni 1945-46, 26. aprila: Fran Roš »Mokrodolci«. 9 predstav.
2. 1947-48, 29. novembra: Ivan Drev: »Talci«. 9 predstav.
3. 1948-49, 29. decembra: Fran Roš: »Ušesa carja Kozmijana«. 15. predstav.
4. 1950-51, 8. junija: Fedor Gradišnik — Josip Jurčič: »Rokovnjači«. 7 predstav.
5. 1951-52, 15. marca: Fran Roš — Danilo Gorinšek: »Desetnica Alenčica«. 11 predstav.

6. 1952-53, 4. februarja: Janez Žmavc: »*Izven družbe*«. 10 predstav.
7. 1953-54, 4. novembra: Tone Seliškar — Lojze Filipič: »*Bratovščina Sinjega galeba*«. 20 predstav
8. 1953-54, 23. julija: Herbert Grün: »*Atomski ples*«. 8 predstav.
9. 1954-55, 22. septembra: F. S. Finžgar — Miloš Mikeln: »*Pod svobodnim soncem*«. 15 predstav.
10. 1954-55, 9. maja: Miloš Mikeln: »*Dež v pomladni noči*«. 8 predstav.
11. 1954-55, 12. maja: Jože Javoršek: »*Kriminalna zgodba*«. 7 predstav.
12. 1955-56, 22. oktobra: Aleksander Marodič: »*Operacija Altmark*«. 14 predstav.
13. 1955-56, 15. decembra: Ranko Marinković: »*Glorija*«. 17 predstav.
14. 1955-56, 31. januarja: Miloš Mikeln: »*Atomske bombe ni več*«. 13 predstav.
15. 1955-56, 23. junija: Ivan Potrč — Herbert Grün: »*Zločin*«. 13 predstav.
16. 1956-57, 27. februarja: Miloš Mikeln: »*Petra Šeme pozna poroka*«. 17 predstav.
17. 1957-58, 12. februarja: Juro Kislinger: »*Na slepem tiru*«. 36 predstav.
18. 1957-58, 19. februarja: Marjan Marinc: »*Komedija o komediji*«. 24 predstav.
19. 1958-59, 14. marca: Mirko Zupančič: »*Situacije*«. 22 predstav.
20. 1959-60, 27. novembra: Vladimir Levstik — Herbert Grün: »*Kastelka*«. (»*Gadje gnezdo*«.) 40 predstav.
21. 1960-61, 4. novembra: Andrej Hieng: »*Robinzoni in dekleti*«. 21 predstav do 10. februarja.
22. 1960-61, 10. februarja: Štefan Kališnik »*Ozka špranja za sonce*«.
23. 1960-61, 25. februarja: Janez Žmavc: »*Rok in Lea*«.

Iz gornjega je razvidno, da je naše gledališče od leta 1945. do sezone 1960-61 uprizorilo vsako leto najmanj po eno novo izvirno delo.

Da omogoči piscem novih gledaliških del uprizoritev na gledališkem odru, smo v sezoni 1954-55 priredili »Prvi festival sloven-

ske in jugoslovanske sodobne drame«, ki je trajal od 7. do 15. maja 1955. Namen festivala je naš takratni dramaturg Lojze Filipič takole utemeljeval: »S koncentracijo vrste domačih uprizoritev pred istim občinstvom in isto kritiko želimo ustvariti možnost kompleksne in relativno objektivne analize in ocene domače dramske in gledališke tvornosti. Dramatikom želimo dokazati, da imajo možnost, spraviti svoja, tudi začetniška dela na oder, če le ustrezajo vsaj perspektivnemu načelu kvalitete, obenem pa z vrsto uprizoritev omogočiti najboljše praktično dramaturško šolo nepreizkušenim talentom«.

Žal je bil prvi festival v Celju tudi zadnji in se doslej ni posrečilo nikomur, da bi mogel to lepo in koristno zamisel nadaljevati. V slovenski gledališki zgodovini pa bo celjski gledališki festival zapisan kot prvi tovrstni poizkus za izpodbudo in napredek izvirne dramatike.

Da nadaljuje svoja prizadevanja za razvoj slovenske izvirne drame, se je Slovensko ljudsko gledališče v Celju leta 1960. lotilo novega poizkusa: razpisalo je nagradni natečaj za pet izvirnih dramskih del. Poudarjam, da za ta nagradni natečaj nismo prejeli od nikoder nobene finančne podpore, temveč smo ga financirali iz svojega rednega proračuna tako, da se je ves umetniški ansambel odpovedal zvišanju svojih umetniških dodatkov in smo iz teh prihrankov krili izdatke nagradnega natečaja.

Zanimivo je bilo pri tem razpisu naslednje: izkazalo se je, da ne drži trditev, češ da današnji pisci ne pišejo dramskih tekstov. Žirija je prejela 34 del, izmed katerih je bilo pet nagrajenih, in sicer: »Rok in Lea« Janeza Žmavca, »Ozka špranja za sonce« Stefana Kališnika, »Konec hrepenenja« Jožeta Javorška, »Doktor vsega zdravilstva« Herberta Grüna in »Zadružniki« Antona Korena. Za odkup je komisija predlagala »Vojno tajno« Borisa Grabnarja in »Inšpektorja Lešnika« Antona Korena.

Nagradni natečaj je torej v celoti dosegel svoj namen. Iz suhih dejstev, ki smo jih navedli v tem zapisu, je jasno razvidno, da si celjsko gledališče nenehno prizadeva, na vse mogoče načine nuditi slovenskim dramatikom možnost za uprizoritev njihovih del. To svojo nalogo je opravljalo od vsega začetka dalje in jo bo nadaljevalo z ljubeznijo do napredka in kvalitetnega dviga ravni slovenske izvirne drame tudi v prihodnje.

Fedor Gradišnik

Intervju z avtorjem »Ozke špranje«

Običajno se glasi prvo vprašanje: Kateri nagibi so Vas vodili... in kaj ste hoteli povedati...? In odgovor: »Nimam kaj več povedati. Vse najdete v moji drami. Naj ona spre govori!« — Oprostite, tovariš Kališnik, vendarle upam in vem, da se dá še marsikaj iztisniti iz avtorja, da le še ni vsega povedal. Občinstvo si takih odgovorov želi.

Pri vsaki stvari je več nagibov; tako človek težko reče, kateri je zares odločilen. Z mislijo na dramo se prej nisem ukvarjal. Ob razpisu celjskega natečaja pa sem pomislil na Metodovo snov — če tako rečem — ki je že dolgo živela v meni in se je že kar razbohotila in me mučila. Natečaj mi je bil vseč — dobra plat pri natečaju se mi zdi predvsem to, da je anonimen. In tako sem takrat začel misliti na dramo. Vse pa je ostalo pri tem tja do zadnjega časa pred koncem roka, ko je bilo treba oddati prispevke za natečaj. Ko sem mislil, da je za vse skupaj že prepozno, sem se le lotil pisanja. Iz same Metodove snovi pa nisem znal narediti drame — zato sem jo povezal z Žumrovo, za katero sem tudi »vedel« že prej. Pri tem se mi je zdelo, da delam stvari silo.

Notranji nagib je bil vsekakor: pokazati Metoda, se pravi človeka, ki ga v okolju vedno kaj bode, človeka, ki misli, da je »poklican«, da se vtika v stvari, ki ga — po mnenju drugih — ne brigajo. Bije se za načelnost, pravičnost in pravico, toda njegovo pehanje je precej drago: dobiva jih nazaj po glavi. Nekaj let takega življenja in takih izkušenj ga ne »izmodri«. Ima toliko moči, da še naprej vztraja pri svojem, ni pa toliko močan, da ga tako življenje ne bi razjedalo. Razkrajja se mu družina, razkrajja se pa tudi sam. Je zelo razboljen človek. Navadil se je pijače in v družinskem krogu je vse prej ko idealen. Razen tega je usoda takih ljudi tudi to, da so precej osamljeni. Žena ima Metoda sicer rada, toda naveličana je vsega skupaj in več ji je za otroka, za družino, kot za to, da bi se šla ob možu »heroja«. — »Samo enkrat živim,« pravi Metodova žena Heda; tega edinega življenja ne bi rada zapravila v plesnobi. Tudi Metod pravi, da živi samo enkrat — njemu se pa zdi škoda tega edinega življenja, da ga ne bi živel do kraja pošteno.

Tudi Žumer pravi, da živi samo enkrat, zato si hoče vzeti od življenja vse, kar mu uspe. Pri tem nima kakih moralnih pomislekov. Grdobije počne prav toliko iz naveličanosti kot iz zlobe.

Tudi Marija ima svoj problem, ki pa ni načelen kot recimo Metodov, temveč je kar najbolj oseben, vendar zanj usoden, odločilen. Za človeka je vseeno, kakšen je njegov problem objektivno gledan; za človeka je usodna tista stvar, ki ga najbolj žuli, pa najsi bo kakršna koli.

Mislím, da avtor res težko pridiga o svojih junakih. Kakšni so v resnici, kaj vse doživljajo in spoznajo, bo pokazala drama. Če so junaki živi, seveda. Če pa niso živi, pa tako ni vredno govoriti o njih.

Poudariti pa je treba, da so vse osebe »Ozke špranje« z vsem okoljem postavljene v določen, konkreten čas. Drama je iz naših dni.

Pa za naprej? Se nameravate posvetiti izključno dramatik? Kaj pripravljate? Vaša domena je družbena kritika. Boste nadaljevali v tej smeri?

Odgovor na to vprašanje se mi zdi lažji: Kako bo za naprej, ne vem. Ko bi me kdo lani ob tem času vprašal, kaj pripravljam, bi mu morda povedal za kako stvar — pa najsi bo iz predala ali iz oblakov — »Ozke špranje za sonce« mu pa skoraj gotovo ne bi omenil. — Izključno se posvetiti dramatik? Mislim, da ne. —

Pravite, da je moja domena družbena kritika. No, ne vem. O etiketi nisem razmišljal. Vsaka izpoved, ki je kolikor toliko v žlahti z umetnostjo, mora vsebovati nekaj »nadčasovnih« resnic, takih, ki ne veljajo samo za določen, ozko omejen čas. To se mi zdi nujna zahteva. Obenem pa pričakujemo od oblikovalca, da nam pokaže čas in kraj, v katerem so tiste resnice živele. Da nam torej pokažete vsaj del podobe določenega časa in kraja. Resnica, da si vsak človek želi živeti, je skoraj nedvomna in zmeraj veljavna, ni pa pretresljiva. Pretresljiva je pa lahko, če jo je recimo zavpil človek, preden so ga ubili. Človek jo je zavpil ob konkretnem kamnu in pred konkretno cevjo, skratka v neposrednem okolju, ki so ga razgibavali vzroki in posledice in v katerem so utripala človeška srca z vsemi velikimi in majhnimi svetovi v njih. In nas zanima vse to. Seveda pa pisec lahko prikazuje svoj čas s tega ali onega vidika. Celotno podobo bo pokazal malokdo. Potemtakem lahko rečemo delčku podobe, ki jo je avtor prikazal, tudi družbena kritika.

V kateri smeri bom nadaljeval — če bom — ne vem. Poznam ljudi, ki so govorili, kako bodo nadaljevali, potem so pa počeli kaj čisto drugega. Človek je pač kljub »starosti« še zmeraj bolj čudna stvar kot recimo kak »mlad« satelit...

SLG v Celju je ponovno prispevalo znaten, pomemben delež k razvoju slovenske dramatike, ko je razpisalo natečaj za izvorna dela. Bili ste med prvimi nagrajenci. Kako ste sprejeli vest o nagradi? Kaj sodite o vlogi SLG in njegovem pomenu za slovensko kulturo?

Novico o nagradi sem zvedel nekoliko z zamudo, popolnoma nepričakovano, po humoristični poti in z zelo mešanimi občutki. Na dosti stvari sem mislil ob tem — ne najmanj na to, da je »Špranja« pravzaprav moja prva drama in da sem se z njo premalo ukvarjal. Nekaj časa sem bil zaradi mnogih stvari v zvezi s tem v krizi.

Vsekakor pa sem občudoval celjsko gledališče, ki je obrnilo denar — priboriti si ga mora tako kot vsako drugo gledališče — tudi za stvar, ki ne zadeva samo celjsko gledališče. Z natečajem si je naložilo breme tudi za druge. Nekatera nagrajena dela bodo — tako je slišati — doživela krsine predstave na drugih odrih, ne na celjskem. Če ne drugega, je celjski natečaj vsaj opozoril na ta dela. To je ena plat vloge celjskega gledališča. Druga je manj kričeča, vendar pa ne manj pomembna. Slovensko ljudsko gledališče v Celju zadovoljuje ne le kulturne potrebe svojega ozemeljskega konca, s čimer uresničuje veliko poslanstvo, marveč z lastnim umetniškim ustvarjanjem kleše tudi podobo celotne slovenske odrske kulture.

Rodil sem se 15. decembra 1929 v Godiču pri Kamniku, sem drugorojenec tovarniškega delavca, ki je imel dvanajst otrok. Odločilno — kakor koli že — sta vplivala name tak socialni izvor in številnost družine. Velik vtis sta napravila izredna požrtvovalnost in dobrota staršev, kakor tudi narava, kjer sem doraščal. Vas leži na koncu polja pod gozdovi, čisto pod Kamniškimi planinami. Razen za trdo resničnost sem bil prav tako dovzeten za — da tako rečem — »lirični podtekst« tamkajšnjega življenja.

Dokončal sem gimnazijo in diplomiral na slavistiki v Ljubljani. Za zdaj živim v Ljubljani, imam ženo in enega otroka, zaposlen sem pri časopisnem podjetju »Delo« kot »pomožna novinarska oseba« (lektor v uredništvu »Dela«).

Doslej sem objavil le nekaj črtic in novelic. Kakega obsežnejšega teksta nisem objavil. Pred kakimi šestimi leti sem se udeležil natečaja za radijsko igro in dobil drugo nagrado, vendar pa igre niso izvajali. Sicer je pa »Ozka špranja za sonce« moj prvi dramski poskus.

Stefan Kalíšnik

Misli režiserja o »Ozki špranji«

Vsa leta svojega obstoja se je Slovensko ljudsko gledališče v Celju živo trudilo, podpiralo in skrbelo za rast in razvoj izvirne domače gledališke dramatike. Stvarne številke pričajo, da so na celjskih cdrskih deskah doživeli svojo prvo gledališko predstavo marsikateri slovenski gledališki prvenci. Tudi lanskoletni natečaj za izvirna domača dela prča o teh naporih SLG, ki mu gre za ta stremljenja vse priznanje in pohvala.

Priznati je treba, da domača dela doslej še niso žela največjih uspehov (zlasti v primerjavi z nekaterimi tujimi), premnogokrat tudi ne zaželenega odobravanja naše gledališke publike. Za to sta dva razloga: domača dela ne kažejo še dovolj spretne obdelave, ne obravnavajo dovolj globoko sodobnih problemov, tudi v dramaturški obdelavi očitujejo često neizkušenost in odrsko neučinkovitost. Res pa je tudi, da precejšen del našega gledališkega občinstva raje uživa v lahkotnih, neproblematičnih delih in teži po odmiku in pozabi živih, sodobnih problemov.

Onega pa, ki išče v umetnosti in gledališču resnične, žive probleme, njih rešitve ali vsaj njih analizo, ki išče resnične lepote — veliko število

domaćih del, napisanih v zadnjem času, navdaja z optimizmom. Lahko smo prepričani, da bomo iz številnih vedno boljših, pogumnejših, zrelejših dramskih tekstov morda kaj kmalu dobili odrska dela, ki bodo v sebi združevala odrsko učinkovitost, obdelavo živih problemov našega časa, tehnično zrelost, skratka, ki bodo resnično umetniška, da jim bomo prisluhnili vsi, doma in morda tudi po svetu. So znaki, ki kažejo, da je ta trditev upravičena.

Našim odrskim ustvarjalcem in oblikovalcem se ob teh naporih za razvoj domače dramatike nudijo težke, a zato nič manj častne in tehtne naloge. Zavedati se moramo, da bomo le ob domaćih delih izoblikovali svoj samonikli gledališki izraz; zato naj imajo domaća dela prednost. Tudi stik gledališća z občinstvom bo neprimerno trdnejši, če bodo obiskovalci lahko videli na odru ljudi iz naše sredine, z našimi problemi, odraz našega življenja. Za študij in pripravo uprizoritev domaćih del ne zadošća le vestnost in zavest odgovornosti. Treba jih je pripravljati in študirati z vso ljubeznijo. Le ta nam omogoća dovolj veliko poglobitev v problematiko, ki jo dela obravnavajo, le ta nas povede do dovolj tankega prisluha za njih miselni in čustveni svet, do najglobljega razumevanja in umetniškega izraza.

Se posebej se mora tega zavedati režiser, ki se mora bolj kot pri drugih delih podrediti avtorju, vsaj pri prvi uprizoritvi kakega domaćega dela. Zato mora režiser bolj ko sicer disciplinirati svojo ustvarjalno fantazijo, svoja stremjenja in osebna hotenja. Pri prvi uprizoritvi naj vidi avtor in občinstvo delo tako, kot je napisano.

Vsi odrski oblikovalci naj se potrudijo, da bi čimbolj verno in zvesto izrazili tisto, kar je avtor položil v svoje delo. Tenkočutno paziti pri krajšanju besedila, dokopati se kar najgloblje do avtorjevih spoznanj in hotenj, izraziti res in samo tisto, kar je napisal avtor, to je po mojem osnovna in bistvena naloga pri odrski realizaciji domaćih dramskih prvencev.

Teh načel smo se kar najbolj zvesto držali tudi pri pripravah za odrsko realizacijo Kališnikove »Ozke špranje za sonce«.

Jože Tiran

Odlomek iz drame

ZUMER: Franceta pa grize, ker ga ima žena premalo rada.

METOD: O, Francija ima pa žena zelo rada!

ZUMER: Rekel mi je: nikoli mi v objemu še ni dejala, da ji pomnim več ko vesoljni svet in naj jo ubijem, če želim.

METOD: Tega ti pa Franci že ni rekel.

ŽUMER: Seveda je rekel! Misliš, da lažem?

METOD: Ga ima že rada! Zelo se razumeta.

ŽUMER: Ampak tistega mu ni pa še nikoli rekla!

METOD: Kaj pa ti veš!

ŽUMER: Je tebi že kdaj rekla?

METOD: Ti, kakšne stvari pa sprašuješ!

ŽUMER: Ti je že rekla?

METOD: Kaj te pa to briga!

ŽUMER: Meni je pa že rekla.

HEDA: (zastoka) Metod, pojdiva kam ven.

METOD: Dedci po navadi takih stvari ne pripovedujejo.

Posnetki z bralne vaje očitulovske skupine

ŽUMER: Zakaj pa ne?

METOD: Namreč... Če so res dedci!

ŽUMER: Zakaj pa ne bi povedali...

METOD: Kaj... Kako si rekel? Saj sploh nisi poročen!

ŽUMER: Saj je vseeno. Seveda nisem.

HEDA: Metod, jaz grem ven.

ŽUMER: Rekla mi je pa kljub temu. Poročena ženska.

METOD: Pojdi na cesto pa vpij, katera je bila! Baba!

ŽUMER: Zakaj pa na cesto? Je treba iti na cesto, Heda?

HEDA: Metod! Ali naj še skuham?

ŽUMER: Poznaš jo, tisto damo, Metod.

METOD: Me nič ne briga.

HEDA: Metod! Jaz... jaz...

ŽUMER: Pa še kako dobro jo poznaš.

METOD: Sem rekel, da me nič ne briga!

ŽUMER: Pa bi te morda zanimalo.

HEDA: (stisnjeno) Metod...

METOD: (otresa glavo) Kaj... Kako si rekel?

ŽUMER: Kaj sem pa rekel? Sem kaj rekel?

HEDA: Metod... Metod...

METOD: (vstane) Povej, kaj si govoril!

ŽUMER: Naj ti pove Heda.

METOD: (gleda Hedo. Heda drgeta.)

METOD: (Žumru) O čem si govoril?

ŽUMER: Saj nisem rekel nič takega.

METOD: (popolnoma trezno. Tiho, ostro) Kaj imata vidva? (Molk.)

METOD: Kaj imata?

HEDA: (zakriči) Opijanil me je...

METOD: Koga je opijanal? (Molk.)

METOD: (prepadeno) Kdo te je opijanal?

HEDA: Tale!

METOD: (trezno, tiho, ostro) Kdaj... Kdaj te je opijanal?

HEDA: Saj veš, kdaj.

METOD: Heda... ali...

HEDA: Opijanil me je in mi delal silo. (Vrže se na divan in zarine glavo pod blazino)

METOD: (vstane, zavpije nad Žumrom) Si govoril tisto o moji ženi?

HEDA: (v prejšnjem položaju) Metod!

METOD: (sede. Drhteče) Rekel sem, da nimam izgubiti nič več. Rekel sem, da sem na skrajnih tleh. Kje sem pa zdaj? (Glas izdaja absolutno žalost.) (Molk.)

Janez
Eržen
in Marija
Goršičeva

METOD: *Heda, kasneje bi bila morda upravičena, Heda. (Z glasom kot prej.) Tedaj pa še ne bi smela. Tedaj še ne, Heda. Tedaj še nisi imela pravice, Heda. Kasneje...*

HEDA: *(plane in zbeži za špansko steno).*

ŽUMER: *(stoji nekoliko odmaknjen, govori strahopetno) Občudujem njen pogum. Jaz ti tega nisem upal povedati v obraz.*

METOD: *(vstane, molče da Žumru klofuto. Žumer ne reagira z udarcem.)*

METOD: *Tu ga imaš! (Molk.)*

METOD: *Heda, tu ga imaš! (Spet prisoli Žumru klofuto. Žumer sede na stol.)*
(Molk.)

METOD: *Heda!*
(Molk.)

METOD: *Heda!* (Gre za špansko steno.) *Heda!* (Prihiti nazaj, divje pobobna po steni, za katero je Marija.) *Marija!* (Gre spet za steno.)

3. prizor

MARIJA: (plane iz svoje sobe.)

HEDA: *Pusti me!*

METOD: *Daj mir, Heda! Pojdi sem, Heda!*

HEDA: *Metod, pusti me! Pusti me!*

METOD: (jo prižene izza stene. Stisne ji zapestje. Heda se otepa.)

HEDA: *Pusti me! Pusti!*

METOD: (zavpije) *Marija!*

Jože
Pristov
(in Marjanca
Krošlova)

4. prizor

(Prihiti Marija.)

MARIJA: *Kaj pa je, Kristus!?*

HEDA: *Pusti me!*

METOD: *Marija, daj obveze! Na polički za steno mora kaj biti!*

HEDA: *Pusti me, Metod! Marija!*

MARIJA: (za špansko steno) *Kristus Marija!*

HEDA: *Metod, pusti me. Pusti! Kaj te zdaj brigam!*

MARIJA: (za steno) *Pa kje...*

METOD: *Heda, miruj! Daj mir, Heda!*

ŽUMER: *Zunaj imam avto, če...*

HEDA: (plane s stisnjenimi pestmi pred Žumra. Iztisne) *Podgana!*

METOD: *Heda! Krvaviš! (Spet ji stisne zapestje. Posadi jo na divan) Marija!*

(Vrne se Marija izza stene.)

METOD: *Brž, Marija!*

MARIJA: (z obvezami) *O Marija!*

HEDA: *Pustita me!*

MARIJA: *Daj mir, Heda! (Obvežeta jo.)*

ŽUMER: (se na pol privzdigne) *Če bi...*

MARIJA: *Torej, gospod Žumer, namesto mene si je ona iz ljubezni do vas prerezala žile.*

METOD: (pri Hedi) *Žumer, izgini, kolikor hitro moreš!*

ŽUMER: *Saj nisem rekel, da...*

METOD: *Izgini, sem rekel!*

ŽUMER: (polomljeno vstane) *Nekaj bi še povedal...*

METOD: *Izgini!*

MARIJA: *Naj pove! Metod, grem po boljšo obvezo!*

Janez Žmavc

ROK IN LEA

Drama v treh dejanjih

Sodnik	Marijan Dolinar
Lea	Vera Perova
Rok	Pavle Jeršin
Marta	Maja Šugmanova
Peter	Sandi Krošl
Mama	Breda Gostičeva
Konrad	Jože Pristov
Mojca in	Marija Goršičeva
doktor	Zlatko Šugman
Vladka in	Nada Božičeva
Jože	Janez Škof
REŽISER	ANDREJ HIENG
Scena	Sveta Jovanović
Kostumi	Vida Zupanova

KRSTNA PREDSTAVA V FOYERJU GLEDALIŠČA

V SOBOTO, 25. FEBRUARJA 1961

Inspicjent: Ivan Jeram — Šepetalka: Tilka Svetelškova — Tehnično vodstvo: Franjo Cesar — Šef razsvetljave: Bogo Les — Frizerska dela: Vera Srakarjeva — Mizarska dela: Jože Hočevnar — Krojaška dela: Amalija Palirjeva in Jože Gobec — Slikarska dela: Ivan Dečman — Garderoba: Pavla Pristovškova.

Zapisek o Roku in Lei

Zdaj, ko je delo končano, vem, da bi lahko tudi drugače napisal. Ljudje se ločujejo danes, kot so se nekdaj. Danes nemara laže. Ločitve so, konsekvntno gledano, družbeni problem, nesoglasja med ljudmi pa so predvsem osebni problemi, ki jih mnogi težko obvladujejo.

So pa še srečni zakoni. Zaradi teh vem, da bi lahko drugače napisal. Vendar utegne prikazovanje sreče zapustiti bridek občutek v ljudeh, ki tega nimajo. Odločil sem se za trpljenje, ki ga težko kaj ustavi, če ljudje dopustijo, da jih rani. Nisem za pesimizem. V najtežjih trenutkih je človek vedno izpostavljen z vsem svojim bistvom: boril se bo za svoje vrednote, zmagal ali propadel.

Na koncu drame sem pustil vprašanje odprto.

Rok in Lea ... Naslov ni ravno posrečen. Niti Rok niti Lea ne bosta postala simbol. Vzel sem ju iz današnjega ambienta, živel pa sta že prej in pojavljala se bosta v prihodnosti. Družba ju ne želi, pa tudi preganja ju ne. Zavaljo otrok bi morala ostati skupaj. Skupaj v sreči. Tako sodi sodišče.

Posnetki z gledališke skušnje

Toda če odkrije Lea pravo, resnično ljubezen — v sebi, predvsem v sebi — bi ji morala slediti do konca življenja; vse drugo je zgrešeno, izprijeno, celo nemoralno.

Rok ljubi Leo. Brez dvoma. Čeravno je prišel prekasno do tega spoznanja. In ker ni vedel — in vedel ni, da se življenje ne obnavlja le od kruha, marveč tudi od ljubezni — je zanemaril celo kopico važnih, odločujočih resnic.

Ne gre za ekshibicijo, marveč za izrazito, intenzivno podobo našega časa. Pojm časa pa tu ni niti bistveno vezan, niti ni absolutno pogojen z družbeno razvojnimi spremembami. Družba je v nenehnem razvoju, nekatere stvari pa so stalne in spreminjajo le svojo podobo. Ujeti to podobo...

Kako sta nastala Rok in Lea? ... Mikajo me lirični teksti, impresionistično obarvani, Čehov mi je najljubši dramatik, rad bi se že vendar lotil teme, ki mi je pri srcu. A vedno znova me nekaj žene k »aktualnim« temam. Verjamem, da jim nisem dorasel. Morda je v tem največji mik — spopasti se z njimi.

Z Lojzetom (Filipičem) sva o tem večkrat razpravljala. Svoj posel dramaturga temeljito opravlja. Ne samo za Ljubljano. Nikdar ni obupal nad menoj. To mi je še zdaj velika spodbuda in rad bi se mu oddolžil z velikim tekstom iz našega časa. Toda to je samo najina želja.

Hkrati ko se mi je porodila ideja za Roka in Leo, se je rodil tudi natečaj SLG za izvirna dela. No, in tako sva sodelovala še: natečaj SLG in jaz. Termin je bil kratek. Šest mesecev! Zame, ki nisem ravno urnih nog na tej poti, je bil kar dobra šola.

Trije odlomki iz originala

1. dejanje

ROK: *Na otroka sploh ne misliš... Kakšna mati pa si?!*

LEA: *(na zunaj mirno) Ti boš dobil Miniko, jaz pa Milana.*

ROK: *Na njuno usodo!!... Ne bo ga vzgajal oné, tvoj idol!... Drugič bom na razpravi predlagal, naj ga...*

LEA: *(za hip ji gre na jok, ne smejo je izdati živci) Sem mogoče prisegla, da ga bom vzela? Predvsem se hočem osamosvojiti.*

ROK: *Da ga ne boš vzela?... Zato se ločuješ! Zato si me zvelkla na sodišče! Zato bi se rada osamosvojila!*

LEA: *V službo bom šla.*

ROK: *Preklete, da me ne bosta imela za norca!*

LEA: *Preveč piješ, Rok. Spomin te zapušča.*

ROK: *Saj bom resnično ponorel, če te bom še nekaj časa poslušal!... Lea... če je to maščevanje...*

LEA: *Ne bodi prismojen! Natanko to počenjam, kar ti.*

ROK: *... če ni to okrutno maščevanje...*

LEA: *Hotela sem ti povrniti. Zdaj sva bot. Kdor drugemu jamo koplje, sam vanjo pade. To pa še povrh.*

ROK: *(prisede) Povrnila... Zakaj pa še ločitev?*

LEA: *O, spet bova celo noč premlevala! Ne spadava skupaj.*

ROK: *(zdrzne ob njej na kolena, ji poljubi roko).*

LEA: *(zmedena) Nikar, Rok! Ne...*

ROK: *Prosim! Ne zahtevam drugega...*

LEA: *Ne spominjam se, da bi mi kdaj poljubljal roko...*

ROK: *Pozabila si.*

LEA: *Na kaj vse si ti pozabil.*

ROK: *Pozabila si, pri meni, ker ti je zoprno.*

LEA: *Ne morem, Rok. Ne morem pomagati...*

ROK: *Kaj? Bi mi postregla z vso resnico?*

LEA: *Ne morem ti ustreči z vso resnico... ne da bi njemu lagala. Če ti povem vse o sebi, bi izdala Petra. Ne nalagajva čustev, Rok. Je brez pomena, ne moreva živeti od preteklosti.*
(Vstane.)

ROK: *(ji sledi) Nekaj ti še pomenim. Ne odreci se prehitro preteklosti. Delila si jo z menoj. Vse, kar je ostalo neizgovornega, samo med nama, tega ne moreš prenesti na drugega. Prvih doživetij ne moreš še enkrat doživljati z nekom, ki jih*

je že imel — drugače in z drugimi. — Lea... tako mirna si... To je obup.

LEA: Bil je obup.

ROK: Jaz sem končal... Ne bom izkrivljal. Bilo je, no; hudič, rad bi poznal takega, ki ni imel s temi rečmi nikoli opravka... Če si na smrt utrujen, otopiš ko žival... Mudilo se mi je z montažo, mislil sem, da jo zanima, kar naprej mi je bila za petami... Ne vem več, vse je šlo tisto noč na kup, sploh je nisem ločil od uspeha. Naj se sliši še tako trapasto — v pijanosti sem jo zamenjal.

LEA: Bile so simpatije, bil je flirt, razmerje — o vsem tem bi vedela kaj več povedati Vera.

ROK: (pobito) Ni kaj več povedati. Ni vsebine, kaj morem zato... Napihnili so, zavidajo mojemu položaju... Nikdar ji nisem ničesar obljubil.

LEA: Če je nisi imel rad, ji delaš krivico.

ROK: Nisem je imel rad.

LEA: In ona te ima še zmerom rada.

ROK: (se obrne k njej) Lea... vse skupaj je samo zabloda nagonov, zgubila sva glavo. Peljiva se v Logarsko... vse bo minilo...

LEA: Vse razen ljubezni. Ljubezen ostane. Ljubezen je na svetu. Zakaj so ljudje dobri, zakaj hočejo postati dobri? Zato, ker jih ljubezen naskrivaj vodi, ona je vsekdar na koncu po'ti.

ROK: Tako zmedeno govoriš!... Tvoj klasični razum, na katerega smo vsi prisegali!...

LEA: Morda imaš prav. Jaz imam tudi prav. Zato pa sva šla na sodišče.

ROK: (se ne more obvladati) Avša zaljubljena!

LEA: Ljubezen ni avša. Tudi ti bi se rad resnično zaljubil, pa se ne moreš.

ROK: (se prime za glavo) Nima smisla... Pa ja. On ima prednost. On je ljubljen. Midva pa sva poročena.

LEA: Samo nikar spet ne začni z »devet let poročena«! Spomnila se bom še na marsikaj drugega.

2. dejanje

LEA: Mama, oprosti, želela bi se v miru pogovoriti.

MAMA: No. Če se vajuinima otrokoma primeri kaj podobnega, kaj bosta rekla? Kaj jima bosta rekla? Na kaj se bosta sklicevala?

- LEA: Zanju je tako bolje. Ne bosta trpela. Poskrbela bova za čiste odnose.
- MAMA: Že vejo tvoji?
- LEA: Ne. Obvestila bom.
- MAMA: Dobro bi bilo. Naj čimprej zvejo... Ampak Rok je rekel, da se ne bo ločil.
- LEA: Bila sva že na sodišču, mama.
- MAMA: (v smehu obupa) Ja... Pa so kar verjeli, da se z Rokom ne da živeti?
- LEA: Rok je imel drugo. Z enako pravico smem...
- ROK: Ne jemlji je resno! Vse ti bom pojasnil, mama! Ne jemlji je zares!
- MAMA: (prazno, ubito) Kolikokrat grešimo v mislih. Tega nimajo na nobenem sodišču... (Se prisili v bridko humorno razpoloženje.) Ti se ločuješ in deset drugih bi ga rado imelo. Isto velja zate, Rok. Petnajst, dvajset bi se jih steplo za Leo. Vama to ne da nič misliti?... (Se trpkop nasmeji.) Tvojemu očetu sem rekla: le pojdi in naglej se je in dobro poslušaj, da boš videl — nič večja prismoda ni od mene. Če bi ga držala, bi bil zanalašč gluhi in slep. Tako pa se je vrnil k meni.
- ROK: Pil bom, če ne prenehaš! (Cdide v otroško sobo.)
- MAMA: (pride do LEE) Ga je kaj manj, tvojega moža? Nisi nič poskusila, da bi si znova pridobila njegovo naklonjenost?
- LEA: On me je prvi zavrgel.
- MAMA: Pa te spet hoče. Riskiraj svoj ponos, ponižaj se malo!
- LEA: Je še kaj več ko ponos.
- MAMA: Ne moreš zahtevati, da bi te vse življenje povzdigoval v nebo. Nisi iz zlata. Imaš sredstva, vse, česar druge nimajo. Potrudi se malo!
- LEA: Oprosti, ne razumem te!
- MAMA: Zakaj bi moral biti on prvi, najbolj popoln? Bolj od tebe? Kakšne preživele nazore imaš, ženska!
- LEA: Mama, če se ne ljubiva več!
- MAMA: Ko boš tako stara kot jaz, boš preskrbljena. Zato pa dela, Rok. Čemu, misliš, da se žene? Zate! Ne zame. Zame... Spravila si ga na tla. Izmučila. Zdaj pa se mu prodaj, drago se mu prodaj...
- LEA: (odskoči) Tako misliš o meni?!
- MAMA: ...naveži ga nase, ti razvajena, malopridna, domišljava ženska.....!!

LEA: Ko bi jaz tako potrpeła, kot si ti s tvojim možem v tvojih časih, bi se mogoče sporazumeli. Zelo mi je žal, oprosti! (Odide v spalnico.)

MAMA: (solze jo oblijejo) Sramujta se, sramujta se! ... Meni, stari ženi, dasta govoriti stvari, ki jih ne razumem... ničesar več ne razumem...

ROK: (se pojavi na pragu) Mama...

MAMA: Sramuj se! Kako ponosna sem bila nate... Dosegel si, lep poklic imaš, nakljub očetu pijancu... Sedeminšttestdeset let sem stara, sram te bodi! Lahko bi mi prihranil. (Odide v kuhinjo.)

3. dejanje

LEA: (iz že zatrtega, ponovno prebujenega upora in obupa) Prišel bo!

ROK: (nameri roko, da bi jo udaril, besno v nemoči) Prekleta! Do česa me boš pripravila! Kaj si napravila iz mene! O belem dnevu! Čemu bi ponoči?! Ponoči ljudje spijo! Podnevi vama bo cel svet asistiral!... Prišel bo!... Vajin vlak je odpeljal. Vajinega vlaka ni več! Ostala sva samo midva! Na tvoji zadnji postaji! Naj jo vzame hudič! K vragu vse!... Pustil sem službo!... Capo! Capo si naredila iz mene! Pa triumfiraj!... nimam več moči nad teboj... nobene moči... če ti je v zadovoljstvo... ko nisem več moški... ti pa si zapravila svojo ženskost... (Gre proti njej. LEA naglo sede na kovček, prazen obup jo zagrne.) Jaz pa sem... jaz pa sem pognal, pognal sem... zavarovalnino za stara leta. Vsa ta leta... za klobuk in za spomin! (Se vrne k mizi, v topem, bolestem posmehu.) Zdaj vsaj veva... povedala sva si vse, vse je jasno, od začetka do konca; vse, kar takimle malomeščančkom nikoli ne bo. Kakšna sreča!... Kaj imajo od tega, ko skrivajo, prikrivajo, se nikoli ne ločujejo? Brez pravega cilja ostanejo. Trenutki uživanja, pozabe — to je vsa njihova bodočnost! Denar na kup pa avtomobili pa visoki standard pa požrtiže pa dolgčas... Na koncu pa le ne vejo, kaj jih drži skupaj... spomin na prvo živo ljubezen ali gospod visoki standard. To ti je kapital za na stara leta! Vsi bi se lahko odpeljali! Pa se ne... O, so še drugi vlaki, oja! Lokalne relacije. Takole skrivoma, skoz mišje luknje, švrk ven, švrk nazaj... takole za spremembo... In ko umrejo — pa le ne umrejo osamljeni.

— Zdajle se smilim samemu sebi. A ne zato, da bi trkal na tvoje srce. Malo sem natrkan, pa se tako sliši... (Pograbi buteljko.) Ne spati, Lea, ne!... Če bova zaspala, bova imela hude sanje. Ko bi se zbudila... ko bi se zbudila... pa bi bilo spet vse kot nekoč... Nekoč... Zdaj vsaj veva, kako je bilo. Zdaj bi lahko začela znova, drugače... Saj! Preklete!... vrnil se bo... jaz pa ga bom sprejel... kot se spodobi meni, odsluženemu tovarišu. On je naša bodočnost, naš cilj!... Živimo v mirnih časih. Ne bom streljal... Ko bi ne bilo nje-ga — moram mu biti hvaležen! — bi pozabila, da je vendarle bilo nekoč... še prej... kdaj že... Rad te imam, ljubi bog, rad! (Se ji ponovno bliža.) Slabič sem... Rad te imam... rad... Ne vem, kako bi te obdržal... Rad te imam!.....

CINKARNA CELJE

Telefoni: 20-42, 20-81, 20-82

Brzovjavni naslov: Cinkarna Celje — Železniška postaja: Celje
Industrijski tiri Cinkarne — Teleprinter 03327

metalurška kemična industrija

NAŠI PROIZVODI:

Surovi cink — min. 97,80% Zn
Cinkov prah — 97,0% Zn total
Rafinirani cink — min. 98,70% Zn
Fini cink — min. 99,75% Zn
Cinkova pločevina raznih dimenzij in formatov
Cinkovi protektorji za kotle
Cinkove pralnice valovite
Cinkova žica
Cinkovi strešniki
Avtotipijske plošče
Žveplena kislina 60° Bé
Cinkovo belilo — zlati pečat
  beli pečat
  zeleni pečat
  rdeči pečat

Kromov galun
Natrijev hidrosulfit
Natrijev sulfid — surovi
Natrijev sulfid — čisti
Cinksulfat
Natrijev silikofluorid
Barijev sulfid
Zelena galica
Litopon
Ultramarin
Svinčeni minij 30%
Svinčeni minij 32%
Svinčena glajenka čista
Superfosfat
Modra galica
Metali

V valjarni uslužnostno valjamo
tudi svinec, kositer in srebro

Tovarna kovanega orodja

ZREČE

PROIZVAJA:

Avtomehansko orodje
Odkovke za avto- in ostalo
industrijo
Rezervne plužne dele

Za kvaliteto naših izdelkov
garantiramo

TERMO ELEKTRARNA ŠOŠTANJ

Tovarna volnenih odev Škofja vas

IZDELUJE NAJKVALITETNEJŠE VOLNENE ODEJE

AVTOOBNOVA
CELJE

OPRAVLJA POPRAVILA
VSEH VRST AVTOMOBILOV
POCENI IN SOLIDNO

DELAVSKO
PROSVETNO
DRUŠTVO

Svoboda

V I D E M
K R S K O

Gledališki list Slovenskega ljudskega gledališča v Celju. Številka 2—3.
sezona 1960/61. Lastnik in izdajatelj Slovensko ljudsko gledališče Celje.
Predstavniki Fedor Gradišnik sen. Uredil: Janez Žmavc. Slike: Foto Berk.
Vsi v Celju. Naklada 2000 izv. Cena izvoda 30 dinarjev. Tisk: Časopisno
podjetje »Celjski tisk«. Celje 1961.